

ZARZĄDZANIE EMOCJAMI PRZEZ ŻOŁNIERKI¹

BEATA CZUBA

WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA
WYDZIAŁ CYBERNETYKI

Wstęp

W ostatnich latach uwaga socjologów coraz częściej zwraca się w kierunku identyfikowania roli emocji w działaniach aktorów społecznych². Emocje „napędzają” zachowanie lub powstrzymują przed określoną aktywnością. Jak trafnie zauważa Lech Nijakowski: „Przymus, jaki wywierają na jednostkę emocje, jawi się jej jako całkowicie wewnętrzny, jako wyraz jej osobowości. Dlatego łatwo manipulować jednostką na poziomie emocji – znacznie łatwiej niż na poziomie ideologicznym”³.

Emocje mają moc wywoływania konfliktów⁴, kształtowania światopoglądu, preferencji politycznych, postaw wobec ważnych problemów społecznych, w procesie powstawania uprzedzeń, dyskryminacji wobec „obcych”⁵. Ich rola dostrzegana jest w socjalizacji norm społecznych (poczucie winy, wstydu, strach, duma itd.), w procesie uczenia się (ciekawość, satysfakcja z osiągnięć, lęk przed porażką, ekscytacja towarzysząca rywalizacji itd.), w kształtowaniu postaw wobec ideologii politycznych (agresja, odraza wobec „obcych ideologicznie”, nieufność, wzbudzanie lęku i strachu przed posunięciami przeciwników politycznych itd.). Emocje odgrywają rolę spoiwa więzi społecznych lub odwrotnie – czynnika separującego ludzi wobec siebie. Można dostrzec znaczenie emocji podczas ważnych wydarzeń będących doświadczeniem dużych zbiorowości, jak np. smutek i żałoba wywołane śmiercią osób znaczących w świadomości społecznej (np. papież Jan Paweł II, pasażerowie prezydenckiego samolotu w katastrofie pod Smoleńskiem), czy zbiorowy entuzjazm i duma podczas organizacji „Euro 2012” itd.

Nie należy zatem dziwić się, iż kompetencje związane z zarządzaniem emocjami brane są pod uwagę przez nauczycieli, wychowawców, pracodawców.

¹ W artykule używam pojęcia „żołnierka” dla określenia kobiety wykonującej zawód żołnierza. Język ma znaczenie w kształtowaniu rzeczywistości społecznej, zatem staram się dla określenia kobiet wykonujących „męski zawód”, używać ich żeńskich odpowiedników.

² J.H. Turner, J.E. Stets, *Socjologia emocji*, PWN, Warszawa 2009.

³ L. Nijakowski, *Niebezpieczne emocje*, „Academia”, nr 2(26)/2011, Wyd. PAN, Warszawa, s. 11.

⁴ Ibidem, s. 8-11.

⁵ L.M. Nijakowski, *Grzeczni ludobójcy. Dobrze wychowani obywatele w służbie zbiorowej przemocy*, [w:] P. Kowalski (red.), *Tabu, etykieta, dobre obyczaje*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009, s. 257-278.

Kompetencje te są mimowolnie oceniane przez wyborców u polityków aspirujących do zajmowania pozycji w parlamencie, czy na innych eksponowanych stanowiskach. Wymagania dotyczące zarządzania sferą emocjonalną są częścią kultury organizacyjnej firm, w tym organizacji, jaką jest wojsko. Celem przedstawionego artykułu jest opis kompetencji emocjonalnych kobiet żołnierzy, które mają znaczenie – jak się wydaje – dla sposobu ich przystosowania do roli zawodowej. Dotychczas nie prowadzono badań obejmujących ten aspekt funkcjonowania kobiet w wojsku.

1. Emocje a gender

Badania inteligencji emocjonalnej wskazują na nieco wyższe zdolności kobiet niż mężczyzn w tym zakresie⁶. Należy pamiętać także o zróżnicowaniu genderowym w odczytywaniu emocji u kobiet i u mężczyzn. Wydaje się, że ze względu na istnienie podwójnych standardów oceny obowiązujących płęć męską i żeńską, kobiety występujące w rolach „publicznych” nie mogą sobie pozwolić na okazywanie stereotypowo przypisywanej im emocjonalności. Zasada ta znajduje szczególną egzemplifikację w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa, m.in. w wojsku, w którym obowiązuje bardzo silny stereotyp „prawdziwego” żołnierza, bliski stereotypowej „męskości”. „Męskość” jest zadaniowa, asertywna, nieemocjonalna lub ukrywająca emocje, nieprzyznająca się do dezorganizacji, przeżywanego stresu. Jak zauważa Arlie Hochschild, kobiety, jako osoby o niższym statusie, nie mogą swobodnie okazywać uczuć w sytuacjach ich publicznej ekspozycji. Wyższy status mężczyzn, związany ze sprawowaniem władzy sprawia, iż mogą oni w tych samych sytuacjach pozwalać sobie na więcej. Autorka opisuje różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami wykonującymi „pracę emocjonalną” w życiu publicznym: „Kiedy mężczyzna okazuje gniew, uznaje się to uczucie za „racjonalne” lub zrozumiałe, wskazujące nie na słabość charakteru, ale na wyraz głębokiego przekonania. Kiedy kobieta okazuje równie silny gniew, interpretuje się go częściej jako oznakę chwiejności emocjonalnej. Kobiety uważa się za bardziej emocjonalne i to przekonanie wykorzystuje się do deprecjonowania ich uczuć. Uczucia kobiet uznaje się nie tyle za reakcję na rzeczywiste wydarzenia, ale za przejaw naturalnej dla nich «emocjonalności»”⁷.

Zmienia się także podejście do dyskredytowanej zwykle dotychczas emocjonalności kobiet. Jak podkreśla Edwin Bendyk: „Kształtowany przez setki lat stereotyp kobiety posługującej się w działaniu emocjami, a nie rozumem – ustępuje przed odwrotną opowieścią: kryzys spowodowali napakowani testosteronem faceci trzymający w rękach sektor finansowy. Wolne od takich porywów kobiety nie do-

⁶ M. Śmieja, S. Orzechowski, *Inteligencja emocjonalna*, PWN, Warszawa 2008, s. 43.

⁷ A.R. Hochschild, *Zarządzanie emocjami*, PWN, Warszawa 2009, s. 183.

prowadziłyby do takiej katastrofy. Przemiana stereotypów nie jest wcale wyrazem chwilowej mody (...). Odkrycie, że emocje są nie mniej ważne niż racjonalna organizacja pracy spowodowało, że «kobięcy» dyskurs emocjonalny zyskał prawo bytu w przestrzeni publicznej, a nie tylko w zaciszu prywatności⁸».

2. Kompetencje emocjonalne kobiet żołnierzy

Dla celów tego artykułu stosuje się definicję inteligencji emocjonalnej jako: „zdolność do rozumienia własnych i cudzych uczuć oraz do wykorzystywania emocji w myśleniu i działaniu”⁹. Przedstawiona definicja jest konsekwencją przyjęcia w niniejszej pracy koncepcji inteligencji emocjonalnej w rozumieniu Mayera, Petera Saloveya i Caruso. Koncepcja opisuje inteligencję emocjonalną w czterech wymiarach: **1) percepcja i wyrażanie emocji**, **2) asymilacja emocji** – czyli wpływ uczuć na procesy myślenia, co ma znaczenie dla rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji, **3) rozumienie emocji** i **4) zarządzanie emocjami**, czyli zdolność modyfikowania emocji własnych oraz innych ludzi¹⁰. Zaburzenia w sferze emocjonalnej żołnierzy wskazywane są jako jedno z poważniejszych źródeł problemów w przystosowaniu do warunków życia wojskowego: „(...) z jednej strony emocje w określonych warunkach pełnią funkcję adaptacyjną, przygotowując organizm do energicznego działania, zaś w niekorzystnych warunkach skutecznie ten proces blokują. Zaburzenia przystosowania mają podłoże emocjonalne, bazują na niekontrolowanych i nadmiernie pobudzonych emocjach, przysparzając w efekcie osobie problemy w kontaktach między ludźmi”¹¹.

B. Panasiuk zwraca uwagę na obszar kompetencji emocjonalnych dowódcy jako jeden z ważniejszych czynników warunkujących powodzenie zawodowe: „Nauczyciel, pedagog, psycholog, dowódca – wychowawca, kierownik, szef i każdy inny przełożony aspirujący do miana przywódcy, intelektualisty i humanisty powinien posiadać nie tylko wiedzę ogólną i zawodową oraz zdolności umysłowe i fachowe, ale też mieć należycie wykształconą i uformowaną emocjonalną inteligencję (*emotional intelligence*)”¹², w skrócie EI.

Jaki jest zatem poziom inteligencji emocjonalnej żołnerek? Czy kobiety w wojsku wykazują wysoki poziom tej kompetencji? Czy postawy, które prezentują w sferze zarządzania emocjami pozostają w zgodzie, czy w opozycji do tradycyjnych

⁸ E. Bendyk, *Fala kobiet*, [w:] A. Czerwińska, Z. Łapniewska, J. Piotrowska, *Kobiety na „zielonej wyspie”*. Kryzys w Polsce z perspektywy gender, Wyd. Fundacja Feminoteka, Warszawa 2010, s. 143-144.

⁹ M. Śmieja, S. Orzechowski, *Inteligencja emocjonalna*, op. cit., s. 20.

¹⁰ M.A. Brackett, P. Salovey, *Pomiar inteligencji emocjonalnej skalą Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test*, [w:] M. Śmieja, S. Orzechowski, *Inteligencja emocjonalna*, op. cit., s. 114-116.

¹¹ A. Drogosz, *Adaptacja do służby wojskowej*, „Myśl Wojskowa”, nr 4/2005, s. 203.

¹² B. Panasiuk, *Emocjonalna inteligencja jako istotny wskaźnik przydatności zawodowej przywódcy wojskowego*, [w:] M. Kaliński (red.), *Vademecum dydaktyczno-wychowawcze*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Departament Społeczno-Wychowawczy, Warszawa 2001, s. 121.

definicji genderowych, dotyczących sposobu zarządzania emocjami przez kobiety? Badania, które stały się podstawą do napisania tego artykułu, są częścią projektu realizowanego w ramach przygotowywania dysertacji doktorskiej pt. „Adaptacja zawodowa kobiet żołnierzy” i prowadzone były na próbie 420 kobiet żołnierzy w latach 2010-2011 w jednostkach wojskowych na terenie Polski. Tabela 1 zawiera dane na temat struktury badanej próby pod względem kryterium zajmowanego stanowiska służbowego przez żołnierki.

Tabela 1. Stanowisko służbowe

Rodzaj stanowiska służbowego	Częstość	Procent
Dowódcze	129	30,7%
Sztabowe	46	11,0%
Logistyczne	56	13,3%
Wychowawcze	11	2,6%
Administracyjne	22	5,2%
Dydaktyczne	9	2,1%
Inne	99	23,6%
Brak danych	48	11,4%
Ogółem	420	100,0%

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Największą grupę stanowią kobiety zajmujące stanowiska dowódcze, najmniej liczną – żołnierki na stanowiskach dydaktycznych.

Strukturę grupy badawczej ze względu na kryterium stopnia wojskowego ilustrują dane zawarte w tabeli 2.

Tabela 2. Przynależność żołnierek do korpusu kadry

Korpus kadry	Częstość	Procent
Oficer starszy	14	3,3%
Oficer młodszy	157	37,4%
Podoficer	145	34,5%
Szeregowy	81	19,3%
Brak danych	23	5,5%
Ogółem	420	100,0%

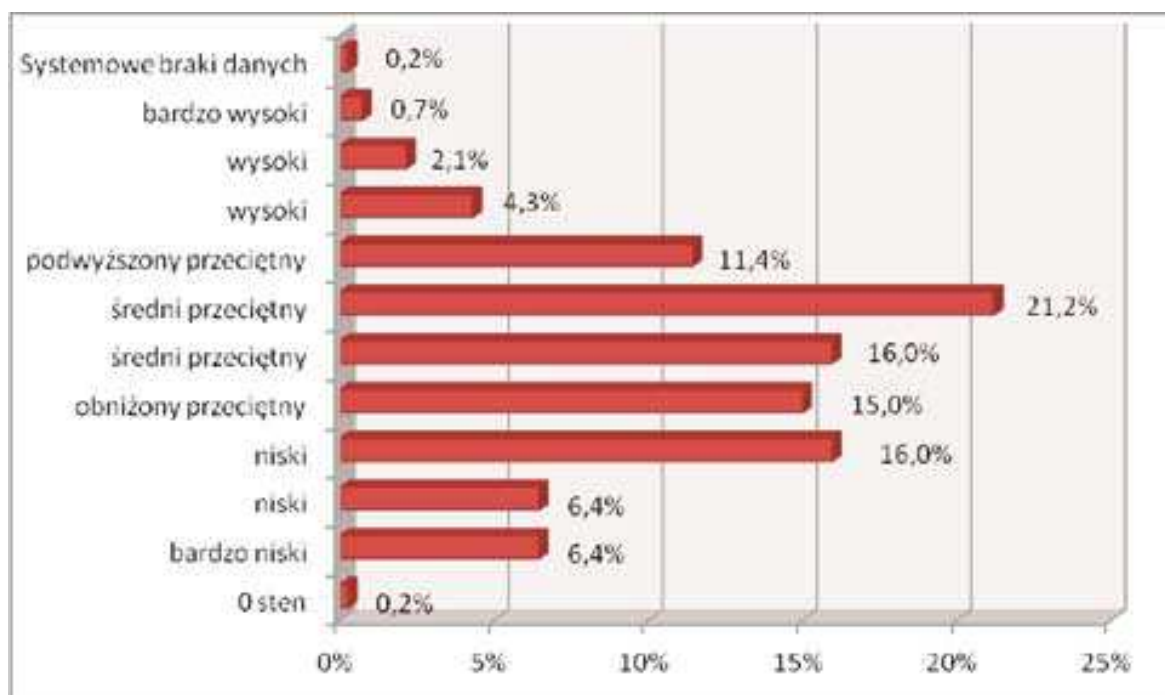
Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Najbardziej liczną grupę respondentek reprezentują kobiety w stopniach oficerskich, następnie kobiety podoficerowie oraz kobiety szeregowi.

Badanie inteligencji emocjonalnej kobiet żołnierzy przeprowadzono, prosząc respondentki o ustosunkowanie się do 33 twierdzeń (patrz: załącznik), wyrażających postawy osób badanych do różnych aspektów zarządzania emocjami¹³.

Wyniki uzyskane w badaniu ogólnego poziomu inteligencji emocjonalnej ilustruje wykres 1.

Wykres 1. Ogólny poziom inteligencji emocjonalnej

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Największa grupa respondentek oceniła swoje kompetencje w zakresie inteligencji emocjonalnej jako przeciętne – 37,2% (poziom „średni przeciętny”, co odpowiada 5-6 stenowi). Drugą co do liczebności grupą były respondentki oceniające swoje zdolności w tym zakresie na poziomie niskim – 16,0% (co odpowiada 3 stenowi). Przeważały odpowiedzi, które oceniały kompetencje emocjonalne na poziomie przeciętnym i wyżej od przeciętnej (w sumie 55,7%).

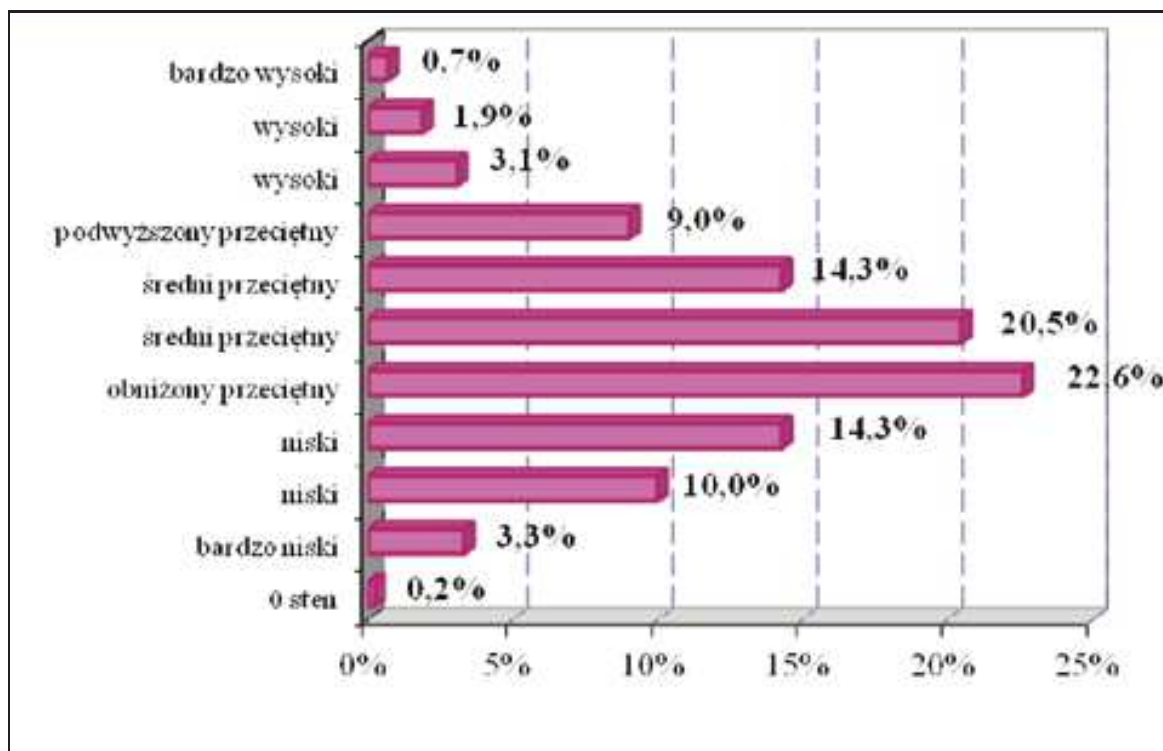
Wykres 2 zawiera wskazania respondentek dotyczące drugiego badanego obszaru: kompetencji żołnierki w zakresie wykorzystania wiedzy o emocjach w myśleniu i w działaniu.

Analiza odpowiedzi udzielonych przez respondentki pozwala stwierdzić, że największą grupę stanowią osoby, które osiągnęły wynik przeciętny (5 i 6 sten, co na rysunku oznacza „średni przeciętny” i stanowi w sumie 34,8% odpowiedzi). Porównując częstość odpowiedzi respondentek lokujących się poniżej poziomu

¹³ Kwestionariusz opracowany na podstawie koncepcji inteligencji emocjonalnej Mayera, Saloveya i Caruso, przez: A. Jaworowską i A. Matczak, *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE. Podręcznik*, Wyd. Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2008.

średniego i powyżej średniej, zwraca uwagę fakt, iż ponad 50,0% odpowiedzi plasuje się poniżej 5 stena wyznaczającego średni poziom badanych kompetencji. Większość badanych osób ocenia zatem swoje kompetencje w zakresie wykorzystania wiedzy o własnych i cudzych emocjach, poniżej średniej.

Wykres 2. Kompetencje w zakresie wykorzystania wiedzy emocjonalnej w myśleniu i w działaniu

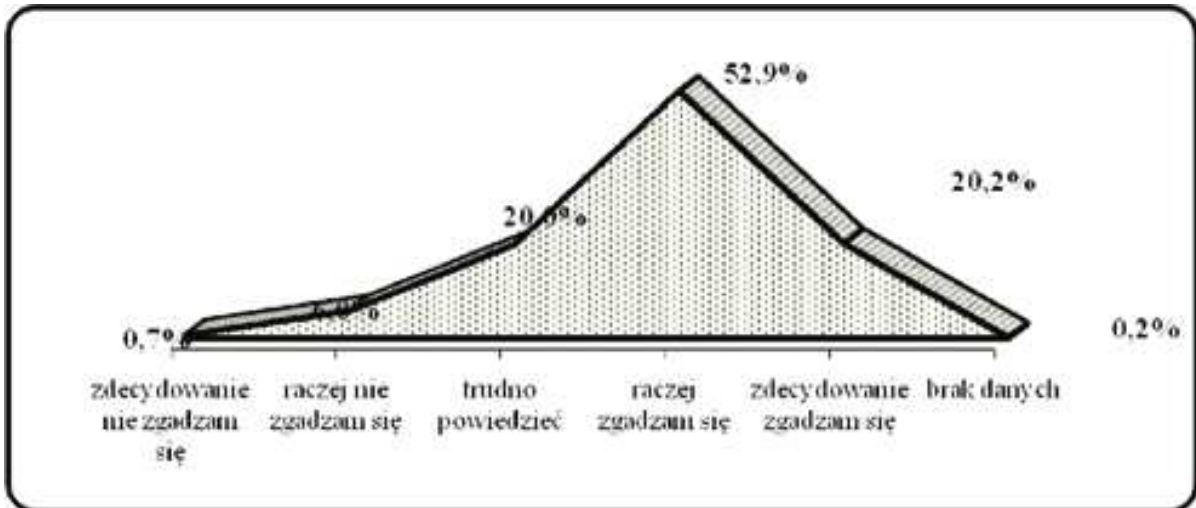
Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Człowiek posiadający zdolności wykorzystywania emocji w myśleniu i działaniu potrafi przyjmować różne punkty widzenia na sprawę, ma bowiem świadomość, że sposób decydowania o problemach, dokonywania oceny sytuacji, zmienia się w zależności od aktualnie przeżywanych emocji. Różne emocje wywołują odmienne sposoby przetwarzania informacji. Pogodny nastrój pobudza nastawienie przydatne w trakcie rozwiązywania twórczych zadań. Nastrój smutny sprzyja rozwiązywaniu zadań, przy których wymagane jest poświęcenie uwagi szczegółom. Ludzie inteligentni emocjonalnie potrafią także wykorzystywać emocje do wzbudzania określonej motywacji, np. ktoś przed napisaniem wypracowania przypomina sobie własne sukcesy, czy mocne strony i wywołuje w ten sposób wytrwałość w dążeniu do celu¹⁴.

¹⁴ P. Salovey, B.T. Bedell, J.B. Detweiler, J.D. Mayer, *Aktualne kierunki w badaniach nad inteligencją emocjonalną*, [w:] M. Lewis, J.M. Haviland-Jones (red.), *Psychologia emocji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 637-638.

Wykres 3 ilustruje odpowiedzi będące wskaźnikiem zdolności zaliczanej do opisywanego wyżej obszaru kompetencji.

Wykres 3. Stosunek respondentek do stwierdzenia „Gdy napotykam przeszkody, przypominam sobie wcześniejsze sytuacje, w których udało mi się pokonać podobne trudności”

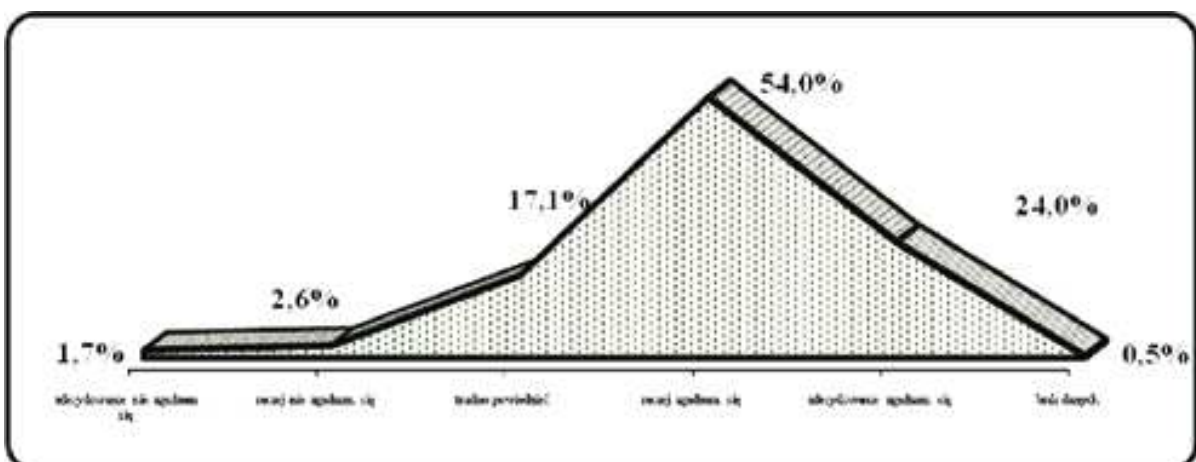

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Zdecydowana większość żołnierki potwierdziła, że w sytuacjach związanych z barierami w realizacji celów, przywołują pamięć wcześniejszych doświadczeń, co jest wyrazem wykorzystania emocji do wspomagania myślenia, procesów podejmowania decyzji.

Podobna tendencja została wyrażona w stosunku do stwierdzenia na temat oczekiwanej przyszłości. Wykres 4 pozwala ocenić odpowiedzi żołnierki w tej kwestii.

Wykres 4. Stosunek do stwierdzenia „W życiu spodziewam się pomyślnego biegu zdarzeń”

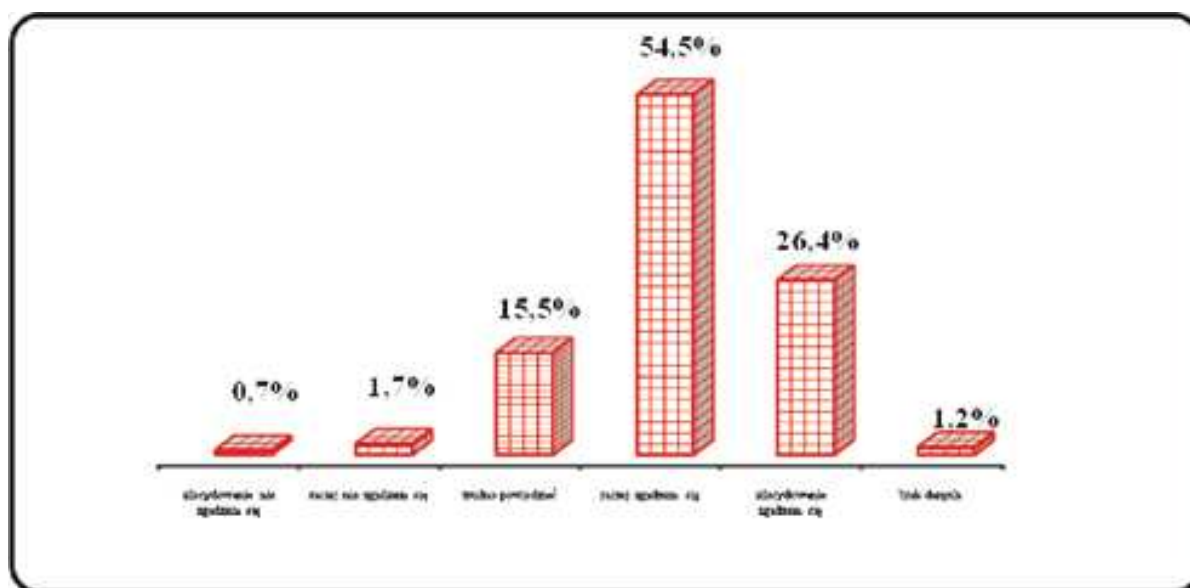

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

W badanej grupie zdecydowana większość opinii (78,0%) dotyczyła oczekiwania przez żołnierki optymistycznego przebiegu przyszłych zdarzeń.

Wskaźnikiem posiadania zdolności wykorzystywania wiedzy o emocjach do wspomagania myślenia i działania jest także umiejętność podejmowania działania w sprzyjającym mu stanie emocjonalnym. Wykres 5 pozwala ocenić frekwencję wskazań respondentek w tej sprawie.

Wykres 5. Stosunek do stwierdzenia „Gdy jestem w dobrym nastroju, z łatwością przychodzi mi rozwiązywanie problemów”

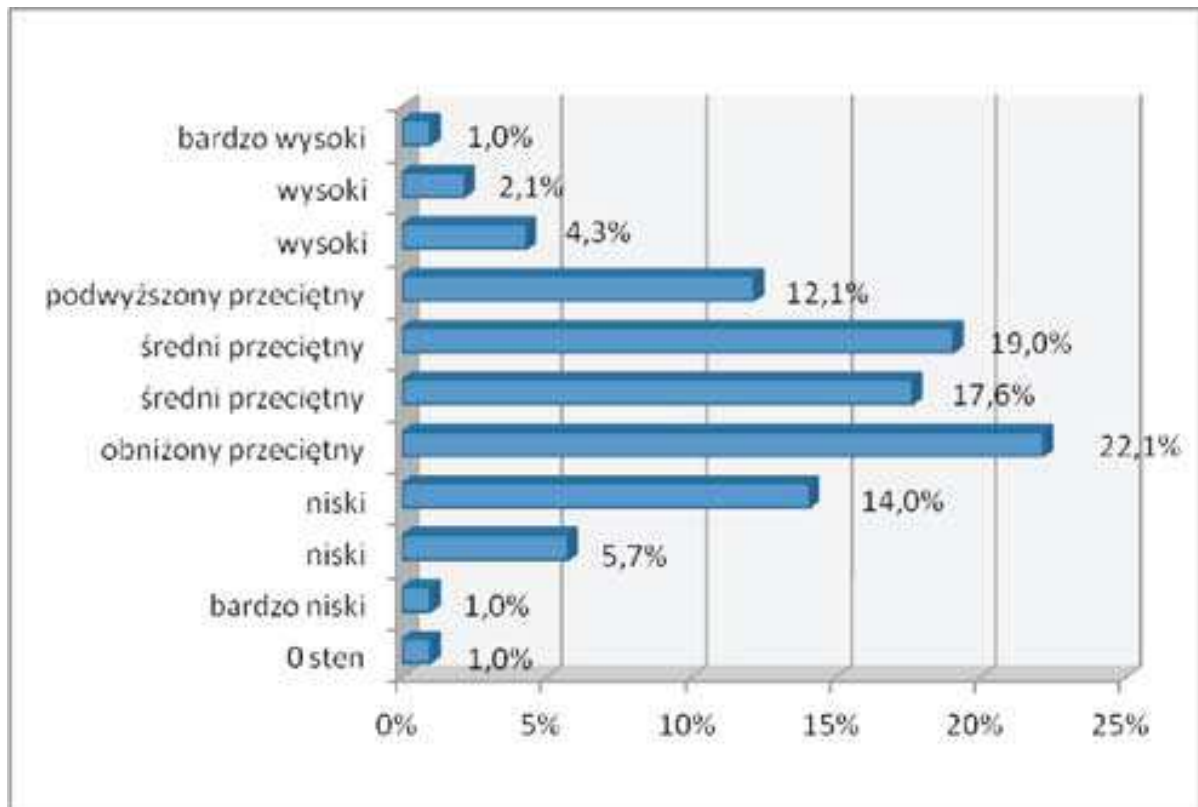
Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Ponad 80,0% opinii respondentek to deklaracje potwierdzające wpływ dobrego nastroju na rozwiązywanie problemów, co wskazuje na regulacyjny względem procesu myślenia wpływ emocji. To tylko wybrane przykłady odpowiedzi będących wskaźnikiem kompetencji w zakresie wykorzystania wiedzy emocjonalnej w myśleniu i działaniu.

Wykres 6 zawiera ilustrację wyników uzyskanych przez żołnierki w badaniu drugiego obszaru kompetencji składających się na inteligencję emocjonalną: umiejętności rozpoznawania i rozumienia emocji u siebie oraz u innych ludzi.

Analiza odpowiedzi udzielonych przez respondentki pozwala stwierdzić, że największą grupę stanowią osoby, które oceniły swoje umiejętności w zakresie rozpoznawania emocji własnych i cudzych na poziomie przeciętnym – 46,6% (na wykresie – poziom „średni przeciętny”, co odpowiada 5-6 stenowi). Drugą co do liczebności grupą były respondentki, które swoje kompetencje oceniły jako niższe od przeciętnych – 22,1% (obniżony przeciętny, co odpowiada 4 stenowi). Porównując odpowiedzi respondentek, które oceniły swoje kompetencje wyżej od przeciętnej i poniżej średniej, większa frekwencja wskazań dotyczy ocen wyższych niż średnie (w sumie – 66,1%).

Wykres 6. Umiejętność rozpoznawania własnych i cudzych emocji

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

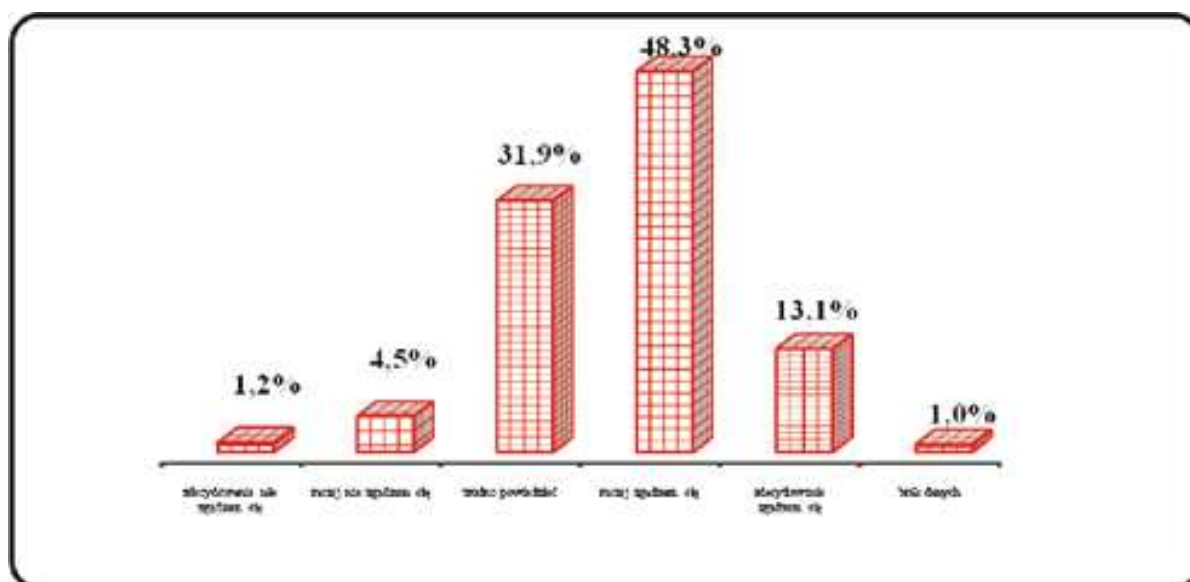
Zdolności należące do obszaru spostrzegania emocji umożliwiają jednostce trafne odczytywanie sygnałów emocjonalnych płynących zarówno z własnego organizmu, jak i z mimiki, tonu głosu, ekspresji ruchowej innych ludzi¹⁵. W ten sposób człowiek zdobywa istotne informacje, które może wykorzystać jako wskazówkę w działaniu, jak również w postępowaniu z innymi ludźmi. Ludzie, którzy szybko i trafnie potrafią ocenić i wyrazić własne emocje oraz emocje partnerów interakcji, lepiej reagują na otoczenie oraz innych ludzi, rzadziej popadają w depresję, potrafią dawać wsparcie. Analizując szczegółowo odpowiedzi respondentek pod względem pozostawania w zgodzie bądź w opozycji do dominujących wzorów definiujących gender, warto przytoczyć wskazania odnoszące się do samoświadomości żołnierki na temat sposobu odczytywania ich zachowania przez innych ludzi.

Dominują odpowiedzi potwierdzające samoświadomość wpływu, jaki kobiety wywierają na innych ludzi, jednak co trzecia osoba badana nie ma zdania na ten temat. Wydaje się zatem, że uzyskany wynik niezupełnie jest zgodny ze społecznym oczekiwaniem na temat stosownych dla kobiet właściwości. Socjalizacja kobiet przygotowuje je bardziej niż socjalizacja mężczyzn do funkcjonowania w relacjach

¹⁵ M.A. Brackett, P. Salovey, *Pomiar inteligencji emocjonalnej skalą Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test*, [w:] M. Śmieja, S. Orzechowski, *Inteligencja emocjonalna*, op. cit., s. 114-115.

międzyludzkich, rozpoznawania znaczenia emocji u siebie i u innych ludzi oraz wywierania wpływu na innych, poprzez posiadanie odpowiednich instrumentów w postaci uczuć i emocji¹⁶.

Wykres 7. Stosunek do stwierdzenia „Zdaję sobie sprawę z tego, co mówię innym bez pomocy słów”

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Podobny rezultat został uzyskany w badaniu opinii kobiet żołnierzy na temat rozpoznawania emocji, gdy obserwują twarze innych osób.

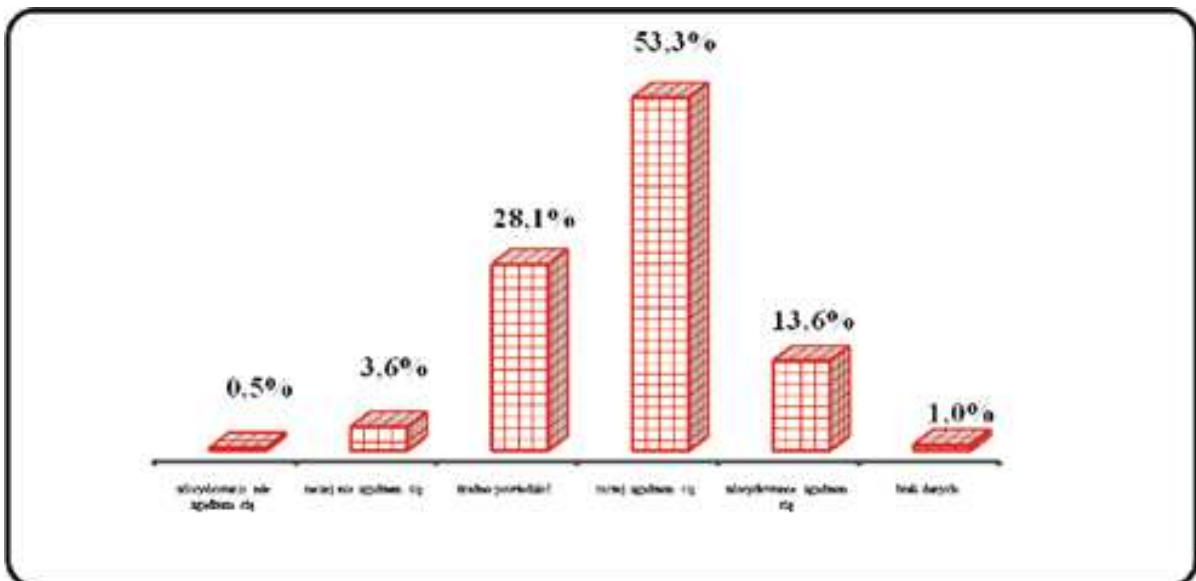
Wprawdzie 66,9% opinii zgadza się co do tego, iż rozpoznaje uczucia osób, z którymi stykają się osoby badane, niemniej jednak prawie 1/3 respondentek udzieliła odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Uzyskany wynik nie wskazuje na to, że respondentki – jak należałoby się spodziewać biorąc pod uwagę scenopis kulturowy dotyczący stereotypowej kobiecości – bardzo dobrze radzą sobie z rozpoznawaniem uczuć u innych ludzi.

Podobny sceptycyzm w ocenie swoich kompetencji dotyczących percepcji emocji żołnierki prezentują, odnosząc się do stwierdzenia: „Wystarczy mi popatrzeć na człowieka, by wiedzieć, co czuje” (wykres 9).

Zwraca uwagę duża liczba odpowiedzi „trudno powiedzieć” – 40,2%, co może wskazywać na dużą niepewność respondentek w kwestii rozpoznawania uczuć innych ludzi, na podstawie wskazówek dostrzegalnych w ich zewnętrznym wyglądzie. Powściągliwość żołnierek w tej sprawie raczej nie pozostaje w zgodzie ze skrytem kulturowym dotyczącym zdolności kobiet jako ekspertek w rozpoznawaniu znaczenia zachowań ludzi, na podstawie wskazówek niewerbalnych.

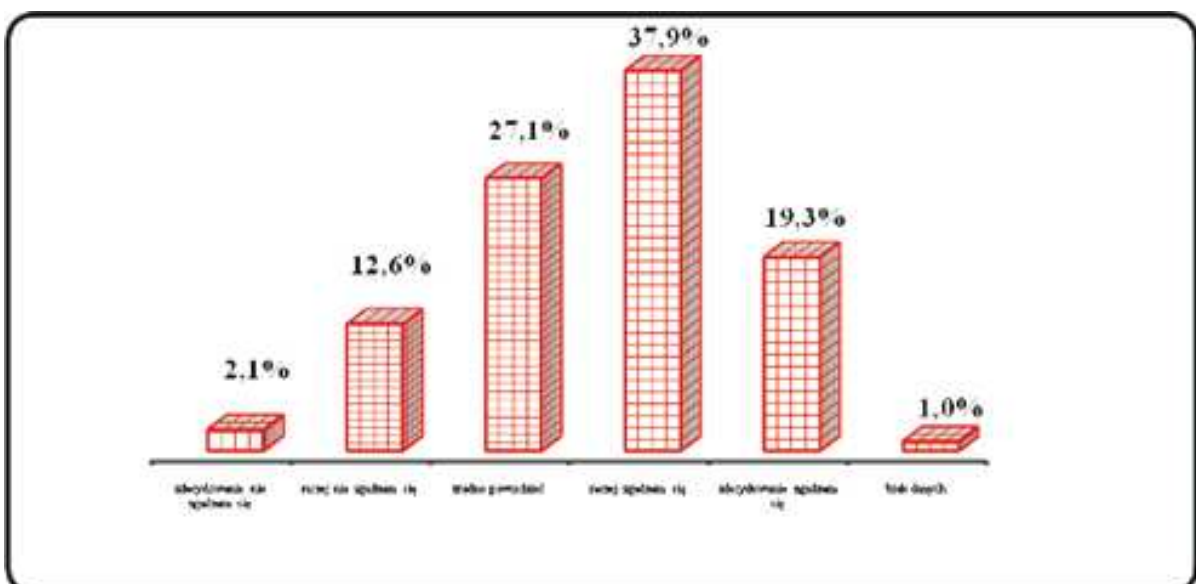
¹⁶ C.M. Renzetti, D.J. Curran, *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, PWN, Warszawa 2005, s. 124.

Wykres 8. Stosunek do stwierdzenia „Patrząc na twarze ludzi, rozpoznaję uczucia, których doznaję”

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Wykres 9. Stosunek do stwierdzenia „Wystarczy mi popatrzeć na człowieka, by wiedzieć, co czuje”

Źródło: badania własne, jednostki wojskowe 2010-2011

Podsumowanie

Wyniki badań przeprowadzonych na próbie kobiet żołnierzy pozostają, jak się wydaje, raczej w opozycji do wyobrażenia na temat kulturowej kobiecości (gender), jako wyposażonej w wysokie kompetencje rozpoznawania własnych

i cudzych emocji oraz wykorzystania wiedzy emocjonalnej w myśleniu i działaniu. Ogólny poziom inteligencji emocjonalnej kobiet w wojsku wskazuje na dominację wyników przeciętnych.

W badaniu szczegółowych zdolności w zakresie wykorzystania wiedzy emocjonalnej przeważają wyniki niższe od średniej. Jedynie w badaniu percepcji emocji respondentki uzyskały niewielką przewagę w zakresie wyników wyższych niż średnia.

Uzyskane wyniki nie potwierdzają zatem założenia o wysokich kompetencjach kobiet w zakresie zarządzania emocjami, lecz raczej wskazują na umiarkowane nasilenie tych kompetencji. Być może jest to związane z osobliwością pracy kobiet w tzw. „męskich” zawodach, do których mogą trafiać kobiety „nietypowe” pod względem kompetencji emocjonalnych, raczej androgyniczne, posiadające więcej atrybutów przypisywanych mężczyznom, jak np. nastawienie zadaniowe, rywalizacyjne, asertywność. Jest możliwe, iż kultura organizacji charakterystyczna dla wojska kształtuje określony typ nastawienia zadaniowego, a nie skoncentrowanego na relacjach, do czego dopasowują się kobiety w procesie adaptacji zawodowej. Być może zatem w sferze mitów należy umieścić przekonania o większej emocjonalności kobiet, dla których emocje stanowią przeszkodę w wykonywaniu funkcji publicznych. Rozstrzygnięcie tych problemów wymaga jednak kolejnych, pogłębionych badań na temat sposobu zarządzania emocjami przez kobiety w grupach dyspocyjnych społeczeństwa.

MANAGING EMOTIONS BY WOMEN SOLDIERS

Summary: The article refers to the study of emotional intelligence in women performing military career in Poland. Sociological and psychological research is increasingly pointing to an important role of emotions in the operation of social actors. Emotional competences are considered to be an important resource entity exercising “emotional work” to meet the needs of the current culture of emotions. Nowadays, it also changes the approach to the emotionality of women, which is considered to be an important resource for the proper functioning of a complex social environment.

Keywords: emotional intelligence, emotional work, women soldiers.

LITERATURA

- [1] CZERWIŃSKA A., ŁAPNIEWSKA Z., PIOTROWSKA J., *Kobiety na „zielonej wyspie”. Kryzys w Polsce z perspektywy gender*, Wyd. Fundacja Feminoteka, Warszawa 2010.
- [2] DROGOSZ A., *Adaptacja do służby wojskowej*, „Myśl Wojskowa”, nr 4/2005.
- [3] HOCHSCHILD A.R., *Zarządzanie emocjami*, PWN, Warszawa 2009.
- [4] JAWOROWSKA A., MATCZAK A., *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE. Podręcznik*, Wyd. Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2008.
- [5] KALIŃSKI M. (red.), *Vademecum dydaktyczno-wychowawcze*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Departament Społeczno-Wychowawczy, Warszawa 2001.
- [6] KOWALSKI P. (red.), *Tabu, etykieta, dobre obyczaje*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
- [7] LEWIS M., HAVILAND-JONES J.M. (red.), *Psychologia emocji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.

- [8] NIJAKOWSKI L., *Niebezpieczne emocje*, „Academia”, nr 2(26)/2011, Wyd. PAN, Warszawa.
- [9] KOWALSKI P. (red.), *Tabu, etykieta, dobre obyczaje*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
- [10] RENZETTI C.M., CURRAN D.J., *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, PWN, Warszawa 2005.
- [11] ŚMIEJA M., ORZECZOWSKI S., *Inteligencja emocjonalna*, PWN, Warszawa 2008.
- [12] TURNER J.H., STETS J.E., *Socjologia emocji*, PWN, Warszawa 2009.

Załącznik 1. Kwestionariusz INTE (Inteligencji Emocjonalnej)¹⁷

Poniżej znajduje się wiele twierdzeń opisujących różne zachowania. Przy każdym twierdzeniu proszę zaznaczyć, w jakim stopniu zgadza się Pani, że opisuje ono Panią. Cyfrę oznaczającą wybraną odpowiedź proszę otoczyć kółkiem:

- 1 – zdecydowanie nie zgadzam się
 2 – raczej nie zgadzam się
 3 – trudno powiedzieć
 4 – raczej zgadzam się
 5 – zdecydowanie zgadzam się

1.	Wiem, kiedy mogę mówić innym o swoich osobistych kłopotach.	1	2	3	4	5
2.	Gdy napotykam przeszkody, przypominam sobie wcześniejsze sytuacje, w których udało mi się pokonać podobne trudności.	1	2	3	4	5
3.	Oczekuję, że uda mi się większość rzeczy, które próbuję robić.	1	2	3	4	5
4.	Inni ludzie łatwo obdarzają mnie zaufaniem.	1	2	3	4	5
5.	Trudno mi zrozumieć to, co ludzie chcą wyrazić bez słów.	1	2	3	4	5
6.	Niektóre ważne wydarzenia w moim życiu potrafią skłonić mnie do zmiany poglądów na to, co jest naprawdę istotne, a co nie.	1	2	3	4	5
7.	Kiedy zmienia się mój nastrój, dostrzegam przed sobą nowe perspektywy.	1	2	3	4	5
8.	Uczucia są najważniejszą rzeczą w życiu.	1	2	3	4	5
9.	Gdy przeżywam jakieś uczucia, uświadamiam je sobie.	1	2	3	4	5
10.	W życiu spodziewam się pomyślnego biegu zdarzeń.	1	2	3	4	5
11.	Lubię dzielić moje uczucia z innymi ludźmi.	1	2	3	4	5
12.	Gdy przeżywam pozytywne uczucia, wiem jak sprawić, by długo trwały.	1	2	3	4	5

¹⁷ A. Jaworowska, A. Matczak, *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE. Podręcznik*, Wyd. Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2008.

13.	Stwarzam sytuacje, które sprawiają innym radość.	1	2	3	4	5
14.	Biorę się za takie zajęcia, które dają mi zadowolenie.	1	2	3	4	5
15.	Zdaję sobie sprawę z tego, co mówię innym bez pomocy słów.	1	2	3	4	5
16.	Sposób, w jaki się prezentuję, wywiera na innych dobre wrażenie.	1	2	3	4	5
17.	Gdy jestem w dobrym nastroju, z łatwością przychodzi mi rozwiązywanie problemów.	1	2	3	4	5
18.	Patrząc na twarze ludzi, rozpoznaję uczucia, których doznają.	1	2	3	4	5
19.	Wiem, dlaczego zmieniają się moje nastroje.	1	2	3	4	5
20.	Gdy jestem w dobrym humorze, potrafię wpadać na nowe pomysły.	1	2	3	4	5
21.	Pracuję nad swoimi uczuciami.	1	2	3	4	5
22.	Łatwo rozpoznaję uczucia, które przeżywam.	1	2	3	4	5
23.	Mobilizuję się do działania, wyobrażając sobie jego pozytywne rezultaty.	1	2	3	4	5
24.	Gratuluję innym, gdy zrobią coś dobrze.	1	2	3	4	5
25.	Zdaję sobie sprawę z tego, co mówią inni bez słów.	1	2	3	4	5
26.	Gdy ktoś opowiada mi o ważnym wydarzeniu ze swojego życia, czuję się prawie tak, jak gdyby spotkało ono mnie.	1	2	3	4	5
27.	Gdy moje uczucia zmieniają się, zwykle przychodzą mi do głowy nowe pomysły.	1	2	3	4	5
28.	Gdy stoję wobec jakiegoś trudnego zadania, poddaję się, ponieważ sądzę, że poniosę porażkę	1	2	3	4	5
29.	Wystarczy mi popatrzeć na człowieka, by wiedzieć, co czuje.	1	2	3	4	5
30.	Pomagam innym ludziom poczuć się lepiej, gdy są przygnębieni.	1	2	3	4	5
31.	Wykorzystuję swój dobry nastrój, by pomóc sobie w uporaniu się z przeszkodami.	1	2	3	4	5
32.	Wysłuchując się w czyjś ton głosu, potrafię powiedzieć, co ten ktoś czuje.	1	2	3	4	5
33.	Trudno mi zrozumieć uczucia innych ludzi.	1	2	3	4	5